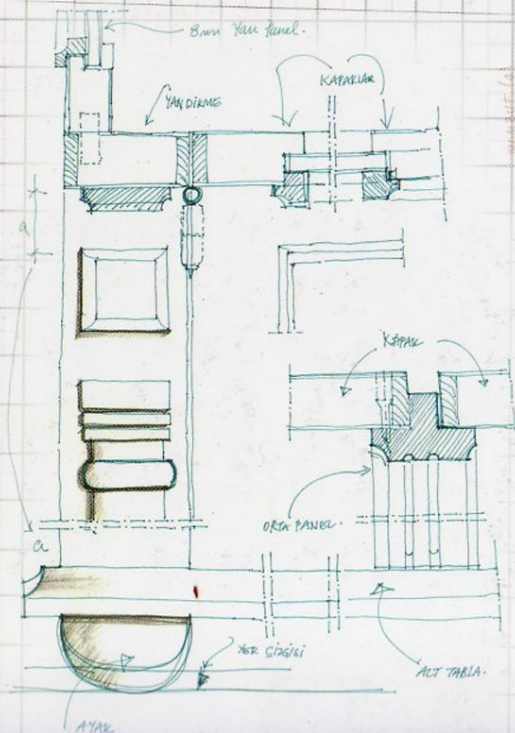

İçmimar

TMMOB İçmimarlar Odası resmi yayın organıdır

İçmimarî, tasarım ve yaşam kültürü dergisi

24

Ekim - Kasım 2012

XIX.yüzyıl ve sonrası sanat akımları

özlem.guven@gmail.com

ÖZLEM GÜVEN

İçimimar

Modern Dönem: Sanayi Devrimi ve mekanizasyonun gelişimiyle birlikte meydana gelen teknik gelişmeler, 1830'larda fotoğrafın bulunuşuyla yeniden-üretim (çoğaltım) ve kitle iletişiminin olanaklı duruma gelmesi ile birlikte Avrupa'da pek çok sanat akımının oluşumuna tanıklık ederiz.

XIX.yüzyılın ikinci yarısı, resim anlayışının önce Fransa'da sonra da bütün dünyada temelinden değiştiği bir çağ olmuştur. Resim, bu devirden itibaren kişizadelerin emrinde, salonları süslemek, aile büyüklerinin portrelerini duvara asmak gibi mimarlığa yardımcı bir süsleme sanatı, bir şövale resmi, bir fotoğraf vazifesi görmekten çıkıyor, artık her imkana sahip, kendi kendine yönelmiş, başlı başına meseleleri olan ve bunları kendi imkanları ile halletmeye çalışan bağımsız bir sanat olmak değerini kazanıyordu. Bütün bu sayılanların gerçekleşmesi altmış yıl sürdü ama Rönesans'ın büyük dehası Leonardo'nun hareket noktasına, yani resmi resim sanatı olarak incelemeye dönüldü. Böylece, çağdaş resim dediğimiz devir başlıyor, yani sanatta ikinci bir Rönesans doğuyordu.

XIX.yy sanat akımları; cemiyet,

hayatındaki tekmil değişmeler, bilimin yükselişi ve piyasa ekonomisinin gelişmesiyle birlikte, eski sanat sisteminin entelektüel ve toplumsal temeli baltalanmış, bugün ki sanat sistemine zemini olup, günümüze kadar gelebilmiştir. XVII.yy sanatı; sanatla zanaatı, sanatçıyla zanaatçıyı ve zevkle amacı bir arada tutmayı başarmıştır ancak hiyerarşik düzenin değişmesiyle, modern sanat dediğimiz kendine bir itibar bulabilmiştir.

XVIII. yüzyıl nasıl siyaset ve hukuk anlayışında bir devrim yaptıysa, XIX. yüzyılda ilim anlayışında aynı devrimi yapmıştır. İnsanın insan aklına güveni, bu yüzyılda son haddini buldu. Romantik görüşler değerini kaybetti. Auguste Comte'un pozitif düşünüş felsefesi, ilim araştırmaları, her şeyi deneye, gözleme yöneltti. Bu şekilde çalışmalar şaşılacak kadar hızla ilerledi ve cemiyet hayatını, hele o zamana kadar yerleşmiş inançları sarstı, yıktı. Fen bilgileri ve matematik yanında sosyal ilimler kendisini, ruhunu ve başka insanlarla münasebetleri inceleyen (sosyoloji, pedagoji, psikoloji, psikiyatri gibi) başlı başına birer ilim kolu değeri kazandı.

Bütün bu değişmelerin sanatta ve edebiyatta kendini göstermemesine

imkan var mıdır? Gustave Flaubert gibi bir edebiyatçı, roman yazmayı, kelime seçmeyi, üslup özenini bir laboratuvar deneyi haline getirirken elbette Emile Zola gibi bir başka edebiyatçı hekimlikteki veraset teorilerini romanla ispata kalkışacaktı! Gerçek dünyadan, cemiyetin içini gözlemlemekten yola çıkarak realizmden natüralizme ulaşacaktı. Şairler, romancılar, tarihçiler, filozoflar, ressamalar, al takke ver külah, bir arada yaşayacaklar, aynı kafayla düşünecekler, deney serbestliğini alabildiğine genişletecekler, akıllarına gelip de doğru buldukları bir düşünceyi eserleriyle vesikalandıracaklar, üstelik bunu o zamana kadar nasıl akıl etmediklerine şaşıracaktı.

XIX.yüzyılın ikinci yarısında, Paris, plastik sanatlar dünya devletinin idare merkezi haline girmiştir. Bunun, buraya sığmayacak kadar çeşitli sebepleri vardır. Büyük bir kaynaşma içinde bulunan Paris her yeniliğin teklif edildiği, hemen ters ve şiddetli tepkilerle karşılandığı, ama ardından alışılverdiği bir Babil kulesi halindedir. Sanat çevreleri, tiyatro, şiir ve plastik sanatlar tam manasıyla el ele hareket etmektedirler. Bu çevrelerin görüşünü bilmeden, sanat akımlarının gelişmesini çizmek güç olur. Mesela,

sanat dergileri bir yana, edebi dergilerin varlığı, sanatçılara, düşüncelerini savunmak ve yaymak imkanı sağlamıştır. Yine bu dergilerde anlayışlı, hatta anlayışsız tenkitçilerin yazıları ve tartışmaları, yeni sanat görüşleri üzerine gerek okuyucunun, gerek seyircinin dikkatini çekmiştir. Henri de Toulouse-Lautrec, taş basması tekniğinde değişiklik yapıp afiş resmi hazırlarken bir yandan da kendi sanatını olgunlaştırmış, ona yeni bir yön vermiştir.

Bu sebeple, sana çevrelerine kısa bir göz atmak faydalı olur: Bunların başında kahveler gelir. Kahveler, hatta lokantalar sadece sanatçıların boş zamanlarında toplanıp, çene çaldıkları, fikir yürüttükleri yer değildir. Gerçi bu bakımdan bugün bile Paris kahvelerinin bir kısmı, hiç değilse eski Yunan Agora'sına bedel bir hizmet görüyor. Kahveler ve lokantalar,

Kahvelerin, lokantaların, yeni sanat anlayışının doğuşunda yapıcı, kurtarıcı bir yeri vardır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında, hele sonuna doğru pek çok sergiye kucak açmıştır. Renoir, 1868'de "Sirkte genç kızlar" tablosunu yaptıktan, Degas 1879'da "Canbaz" resmini boyadıktan beri, fuarlar, balolar, sirkler sanatın yeni konularından birini teşkil etti. Kalabalığın toplantı yeri olan gece kulüpleri, Fole'ler, bu arada Moulin Rouge, ressamları kendine çekti. Öyle ki, bazı sanatçıların

Toulouse Lautrec afişi: Sirkler, canbazlar, hayvan terbiyecileri, sirk kızları, gece hayatı, balolar, havagazı lambaları ve hatta gürtlüsü ve hareketiyle sanatçıyı çekiyordu.

isimlerini bu gibi yerlerin isminden ayırmak hemen hemen imkansızdır. Elbette, bu tip yerler, tablolara konu olmanın ötesinde, sanatçının aristokrasiden, kişizade takımından çok halka yöneldiğini, halk hayatıyla ilgilendiğini gösterir. Kalabalık ve toplantı, XIX. yüzyıl sanatçısının elinde,

fütürist akımı birleştiren Marcel Duchamp, Francis Picabia, Fernand Léger'dir.

Solda Boccioni'nin 'Mekan İçinde Bir Şişenin Gelişimi', sağda 'Hareket' isimli yontusu

Soyut Resim

Abstre ya da Nonfigüratif diye de adlandırılan ve doğa görünüşlerine bağlı olmayan bir akımdır. Uygulama alanı biçim ve renklere sonsuz bir serbestlik tanınması nedeniyle resim, heykel mimari ve süsleme gibi sanat dallarını da etkisi altına almıştır. Soyut resimde sanatçının amacı, çizgi ve renkleri düzenli bir biçimde yüzey üzerine yerleştirerek duygusal kompozisyonlar elde etmektir. Bu akımın temsilcileri Wassily Kandinsky (1866-1944) ve Piet Mondrian (1872-1944)'dır. 'Kazaklar', 'Birkaç Çember' ve 'Kompozisyon -7' Kandinsky'nin eserlerindendir. Mondrian'ın 'Kompozisyon' adını verdiği çok sayıda

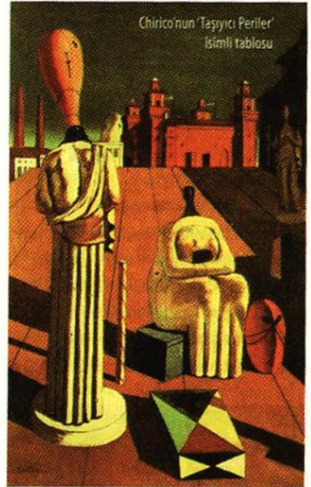
çalışması vardır. Broadway Türende Caz Müziği Tablosu da sanatçının eserlerindendir.

Metafizik Resim

İmgelem, düş ve bilinçaltı patlamalarına dayanan, savaşın getirdiği yalnızlık ve huzursuzluk ortamının etkilerini yansıtan gerçeküstücü bir tutum gösteren resim akımıdır. 1917'de bir araya gelen Carlo Carrà (1881-1966) ve Giorgio de Chirico (1888-1978) adlı İtalyan ressamlarca başlatılmış, 1920'li yılların sonlarına kadar etkin olmuştur. Chirico'nun yapıtlarında sonsuzluğun ifadesi vardır. Boş meydanlar bazen tek insan figürleri ile resimlenmiştir. Bu resimler sonsuzluk ve yalnızlık duyguları uyandırmaktadır. Eserlerde soğuk, solgun bir ışık, gri ve kahverengi renkler kullanılmıştır. Chirico'nun eserleri sürrealist resimlerin öncüleridir. 'Sonsuzluk Hasreti', 'Bir Sokağın Gizemi ve Melankolisi', sanatçının tanınmış yapıtlarındandır.

Wassily Kandinsky'nin solda 'Kompozisyon', sağda, Piet Mondrian'ın 'Broadway Türende Caz Müziği' isimli tablosu

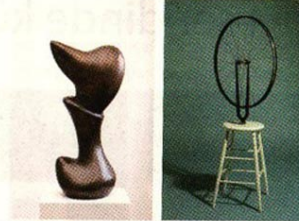

Dadaizm

I. ve II. Dünya savaşları arasındaki dönem; enflasyon, işsizlik, politik ve toplumsal kaşışıklıklarla doludur. Bu durum yeni ve daha büyük bir savaşla; II. Dünya savaşına neden olur. Her zaman olduğu gibi bu süre içinde de sanat; toplumsal gerçeklerdeki değişmelere tepki gösterir. Dada hareketi böyle bir tepki, geleneksel olan her şeye kesin bir biçimde karşı çıkmıştır. Savaşta yan tutmayan İsviçre'nin Zürih kentine çeşitli ülkelerden gelmiş

sol eğilimli aydın gençlerden oluşan bir grup tarafından aralarında hiçbir mantıksal ilişki bulunmayan, yalnız ses uyumuna dayanan şiirler ve çeşitli gündelik eşyaların birleştirilmesiyle oluşan kompozisyonlar, sanat yapıtı olarak değerlendirilir.

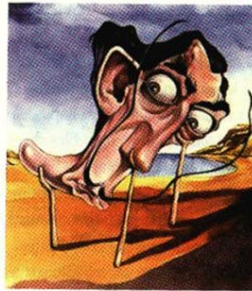
İsviçre'de ortaya çıkan Dada hareketi, sıradan ürünler dışında yapıt verememiştir. Hans Arp (1887-1966)'ın kolajları (yapıştırma resimleri) ve yontuları bu tür yapıtlardandır. Savaşın son yıllarında Dadaizm, ABD'de de görüldü. Marcel Duchamp (1887-1968) yapıtlarında bir bisiklet tekerleğini bir iskemlenin üstüne yerleştirir, tuvaletlere 'su kaynağı' adını takar, şişe kurutmaya yarayan bir makineyi bir sütun tabanı üstüne oturtur. Man Ray (1890-1976), işlevsiz makineler ve fotomontajlar yapar. Francis Picabia (1878-1953) çok karmaşık, ama bütünyle anlamsız araçlar için modeller geliştirir. Savaşta yenik düşmüş Almanya'da ise Dadaizm, diğer ülkelerdekinden daha belirgin özellikler göstermiştir. Max Ernst (1891-1976) çöplerle, kolajlar yapar. Kurt Schwitters (1887-1948) kullanıp buruşturulmuş mektup zarflarından, tramvay bileti koçanlarından, eski gazetelerden ve buna benzer başka atıklardan tablolar yapar.

Solda Hans Arp'in 'Mithik Figürü', sağda Marcel Duchamp'ın 'Bisiklet'

Surrealizm / Geçeküstücülük

Surrealizm, 1916'dan bugüne kadar etkisini sürdüren çağdaş sanat akımıdır. Surrealist ressamlar doğanın görünüşünü değil, insanın bilinçaltında ve rüyalarındaki dünyayı göstermek istemişlerdir. Eserlerinde zıt renkler kullanarak anlatımı çarpıcı bir boyuta taşımışlardır. Surrealist sanatçılar ilkel

Salvador Dalí'nin kendi portresi

toplumların sanatlarından da etkilenmişlerdir. En güçlü temsilcisi Salvador Dalí'dir.

Pop Art

Pop Art, 1950'lerin sonunda İngiltere'de ortaya çıkan, 1960'larda da Avrupa ve Amerika'ya yayılan bir sanat akımıdır. Bu sanat az sayıda resim ve heykel ürünü vermiştir. Bu akımın sanatçıları, endüstri toplumunun günlük tüketim eşyalarını resimli roman ya da reklâm tekniklerini kullanarak resmederler. Konular hamburgerden konserve kutusuna ve sigara paketine kadar her şey olabilir. Claes Oldenburg ve Roy Linchinstein bu sanatın öncüleri olmuştur.

Roy Linchinstein'in 'Kristal Kapta Günlük Yaşam' adlı tablosu

KAYNAKÇA

- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.
- Sanatın öyküsü, E.H.Gombrich
- Sanatın Tarihi, Zahir Güvemli
- <http://www.msxslabs.org>